

BOÉR GÉZA MEGIDÉZÉSE HALÁLÁNAK 30. ÉVFORDULÓJÁN

Borcsa János

Boér Géza az irodalommal és az írással már középiskolás diákként eljegyezte magát, s ez a szövetség egész élete során végigkísérte. Ha nem is írta le, mint ahogy Ady Endre egyetemista korában közölte édesanyjával, hogy „én teljesen az irodalomnak szentelem az életemet”, de minden bizonnyal ez az elhatározás élt Boér Gézában is – a környezetét nagy reményekre feljogosító középiskolásban, s később a kolozsvári diákban.

Boér Géza 1967 és 1971 között volt a kézdivásárhelyi Elméleti Líceum diákja. Az itt szerzett szellemi felvérteztségének köszönhető, hogy az ifjú egyetemi polgárt Kolozsváron, a város mértékadó írói köreiből, szellemi műhelyeiben is komolyan vették, adtak véleményére, s az elvárások is irányában ehhez mértek voltak.

Mire Kolozsvárra érkezett, már túl volt az első közléseken (versei jelentek meg a *Megyei Tükörben*), így a *Korunk* is szívesen bízta meg recenziók írásával, az *Echinox* nevű háromnyelvű diákfolyóiratban versekkel, irodalmi publicisztikával és kritikával volt jelen első éves korától, harmadévesen meg, 1974-ben szerkesztője lehetett a lap magyar oldalainak. Ugyancsak rendszeres résztvevője volt első éves korától Kolozsvárt az írószövetség patronálásával működő és Gaál Gábor nevét viselő irodalmi körnek, majd éppen ő követte Markó Bélát az elnöki poszton.

1975 őszén tele poggyással tért vissza szülőföldjére. Ebben a poggyászbán szilárd elméleti felkészültség, egy értelmiségihez illő szellemi-erkölcsi habitus, továbbá a jelentősebb irodalmi fórumokkal kiépített kapcsolat és számottevő, irodalmárokkal kialakult mély, személyes szövetség volt található. Egy teljes körű és szabad értelmiségi lét megélésére próbált berendezkedni, s ehhez még a harmonikus családi környezet is adott volt számára azokban az években.

Igaz, írói ambícióinak s irodalomszervezői elképzeléseinek megfelelő munkakört akkor már nem kaphatott, hiszen a meglévő irodalmi-kulturális intézmények nem fogadhattak új munkatársakat, sőt a politikai-ideológiai olvadásnak is vége szakadt ekkorra, s így a közlés lehetőségei is fokozatosan beszűkültek, főleg a fiatalok számára. Boér Géza helyzete a színpadtól és a közönségtől távol tartott színészhöz vagy a versenyzéstől hirtelen eltiltott élsportolóhoz volt hasonlatos. Mégis nap mint nap eljátszotta szerepét hosszú éveken keresz-

tül, formában tartotta magát, s várta, hogy számára is megszólaljon a gong, hogy eldördüljön a rajtpisztoly. Egyetlenegyszer adatott meg ez neki, néhány év kínos várakozás után, 1980 őszén a Kriterion Könyvkiadó rangos Forrás sorozatában megjelent a Csiki László által szerkesztett *Hiányok térképe* című első verseskötete. Kedvező visszhangra lelt kötete a kritika részéről, s hívei is örültek. Ezt a pillanatot viszont a következő kötetre való reménytelen várakozás évei követték. Hiába állt készen egy kötetnyi verse, a kiadónak a pártkabinetekből érkezett utasítások értelmében holtvágányra kellett helyeznie az újabb Boér-kötet kiadási tervét. Csak váratlanul bekövetkezett halálával (1989. január 23.) válthatta meg második verses kötete, a *létlelet* (Bukarest, Kriterion Könyvkiadó) kiadását, amire 1989 őszén került sor.

Boérnak a hallgatáshoz kellett szoktatnia magát, illetve ahhoz szoktatták a mostoha külső viszonyok. Írni viszont folyamatosan írt a mintegy másfél évtizednyi idő alatt. Kritikusként is hallatta szavát a *Korunk*, az *Igaz Szó* és az *Ifjúmunkás* hasábjain az 1970-es évek második felében, illetve a hetvenes-nyolcvanas évek fordulóján. Boér Géza rátalált egyéni látás- és beszédmódjára, amely végső soron saját maga számára

jelentett már-már teljesíthetetlen próbát és kihívást, öngyötrő keresést és kísérletezést.

Boér Géza tehát az irodalom terén, a költészet, a próza és a kritika művelésében látta az értelmes cselekvés lehetőségét, illetve az irodalmi élet színterein találhatta volna meg helyét. Az előbbi utat, az írását sohasem, a legzaklatottabb periódusában sem hagyta el, az utóbbit, az irodalmi-kulturális életnek kedvező feltételeket pedig nemcsak kereste, de ő maga is tett azért, hogy ilyeneket teremtsen, éppen ott és akkor, ahol találtatott. Vagyis nemcsak szeretett egyetemi városában, hanem szülőföldjén, Kézdivásárhelyen is.

Fontosnak tartom kiemelni, hogy Boér Géza életét és pályáját nemcsak nemzedéktársai, a hozzá személyesen is közel ál-

lók méltatták életében és halála után, hanem például az ízlésben és esztétikai elvei alapján az ő költészetétől távol álló olyan neves irodalmár is, mint Szócs István. Posztumusz kötetét elemelve így összegezte mondanóját: „Viaskodása a verssel és a világgal személyes tragédia: de nemzedékek sorsának jelképe, az otthontalanná vált generációké (...), akik későn érkeztek és későn értek ahhoz, hogy a társadalom nagy társasjátékában valamirevaló pozícióhoz jussanak, és korán kivéreztek vagy világgá futottak ahhoz, hogy felléphessenek akkor (...), amikor elkövetkezett az idejük.” (*Helikon*, 1990. február 9.)

Jelesen annak a nemzedéknek a sorsa teljesedett be Boér Géza esetében, amelyre az 1980-as évek romániai magyar

Géza Forrás sorozatban megjelent köteteivel támasztva alá kijelentését. Felhívta a figyelmet ugyanakkor arra, hogy a Boér-líra avantgárdnak tűnő hangvétele tulajdonképpen nem a két világháború közötti izmusok utánérzése, mivel ezt egy látásmód határozza meg. Idézte továbbá Bréda a párizsi Nagy Pálnak az avantgádról tett egyik megjegyzését is, miszerint „az avantgardizmus nem (nemcsak) történeti kategória, hanem mindenkori írói-alkotói magatartás, szemlélet, mely az alkotás értelmének az (a kísérletezést szükségszerűen feltételező) újat alkotást tartja.” (*Utunk*, 1981. január 16.)

Figyelmet érdemelhet az is, hogy a Boérnál fiatalabb Bréda mellett – aki a művészi kísérlet létjogát a legmesszebbmenően

mérmes, s ezt bizonyítják versei is, amelyek a tárgyias-intellektuális líra erőterében keletkeztek, s amelyekben úgy vall, hogy vallomásait szemérmes szóképek leplebe öltöztetve teszi közszemlére, és csak egy-egy utalással sejteti meg, hogy várja, sőt elvárja: a türelmes olvasó fődje fel mindazt, amit ő alkatából adódóan nem állít pőrén a közönsége elé.” (*Utunk*, 1989. febr. 10.)

Szász János viszont az embert nem, csak az első Boér-kötetet ismerve szólalt meg a költő halálakor, de érvényeset mondott e líra helyét s a versek üzenetét illetően. „Valahol a neoavantgarde és a posztmodern között robbanó versépítkezése egy felelőtlenséges szemlélet számára hátterként nagyvárosi feszültségeket idézhetne – írta –, és nem azt a vidéki csöndet, amelyben fogantak. Formai eltérései csak nyomatékossá teszik kristályosan világos mondanóját.” (*A Hét*, 1989. március 2.) A „kristályosan tiszta mondanó” kiemelése Szász részéről egyenesen összeeseng azzal, amit Mózes Attila állított a Boér-líra helyének kijelölésekor, illetve azzal, amit úgy fogalmazott meg, hogy ez az „elmélyedés” költészete. (i. h.)

Szócs István úgy vélekedett, hogy Boér egész törekvése általában a kortárs hazai magyar költészet állapotát fejezte ki: azt, hogy „teljes stílusváltás előtt áll, hogy hangszerelése, hangnemei, szimbólumrendszere megújulni kényszerülnek, a 'posztjózsefattilai' esz-köztár kimerült.”

Ez az észrevétel példázható a Kányádi- és a Szilágyi Domokos-élményből született két nagy Boér-verskompozícióval is. Kányádihoz, mondottam, személyes kapcsolat is fűzte, Szilágyihoz viszont „csak” az életmű vonzóereje által kapcsolódott.

Boér Gézának a Szilágyival folytatott igen intenzív és tartós „párbeszédének” irodalomtörténeti dokumentuma tehát a *teremtés csapdái* (sic!) című vers. Szilágyi költészete és a Kányáfi befűzött élete rezonált igen nagy erővel Boérban, aki hosszú évekig dolgozott ezen a furcsa siratóéneken, saját minősítése szerint: *kínversen*. A keltezés szerint 1981 és 1986 között készült, de a költő életében nem, csupán 1989-es posztumusz kötetében jelent meg. A Kányáfi szentelt *kérdőjelkép* (sic!) című hommage-vers pedig ugyancsak a költő halála után kiadott, a hagyatékából válogatott kötetben (*Sorskeresztrejtvény*. Vers és próza a hagyatékából. Kézdivásárhely, Ambrózia Kiadó, 2002) olvasható.

(Részletek egy tanulmányból)

Boér Géza. Vetró András domborműve

kultúrájának felvirágoztatása várt volna. De erre az időszakra egészen más természetű kérdések merültek fel ennek a nemzedéknek a tagjaiban. Ekkorra az a kérdés vált igen aktuálissá Erdélyben, hogy – Egyed Péter utólagos megfogalmazását idézve –: „hogyan lehet fizikailag megmaradni egy erőszakos, agresszív környezetben, és hogyan lehet ezt a fizikai megmaradást összekapcsolni az irodalommal.” (*Romániai Magyar Szó*, 1993. november 6–7.)

Különben Boér lírájának leírását, sajátosságait általában elvégezte, illetve kiemelte a kritika már az első kötet megjelenése alkalmával. Bréda Ferenc 1981-ben új hangvétel jelentkezéséről beszélt az akkori évtized romániai magyar líráját illetően, Cselényi Béla és Boér

elismerte – az *Igaz Szó*ban közölt kritikát is a legmerészebb újítók egyike, Zudor János jegyzi, kiemelve, hogy „az egyik legbátrabb lírai kísérlet a Boér Gézáé.” (*Igaz Szó*, 1981. 10. 357.)

Fontosnak tartom, hogy a Boérnál fiatalabb korosztály két markáns tagja részéről érkezett a kedvező kritikái fogadtatás, de nemzedéktársai közül Mózes Attila, Gergely Tamás, valamint az idő s nemzedéktársai közül Szász János és Szócs István is – igaz, már a költő halála után – a művészi teljesítményt méltatta, és hozzáértéssel vette bonckés alá a verseket. Búcsúztatójában Mózes Attila például a személyiségjegyekből kiindulva magyarázta a Boér-líra sajátosságait. „Azt hiszem, mindenekelőtt szemérmes volt, fölöttébb sze-